

**Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20 051.121
Прикарпатського національного
університету імені Василя
Стефаника доктору юридичних
наук, професору
Юлії Володимирівні
КЕРНЯКЕВИЧ-ТАНАСІЙЧУК**

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, професора, директора Навчально-наукового
юридичного інституту Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
Микитина Юрія Івановича
на дисертацію
САВЧУКА Володимира Андрійовича
на тему:
«Кримінально-правова політика у сфері відповідальності за незакінчену
злочинну діяльність»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційної роботи. В умовах швидких суспільних змін і появи нових форм злочинності традиційні підходи до незакінчених кримінальних правопорушень потребують переосмислення. Важливим завданням є розробка критеріїв диференціації кримінальної відповідальності за готування та замах із урахуванням сучасних кримінологічних досліджень і міжнародного досвіду.

Аналіз судової практики свідчить про проблеми у кваліфікації незакінчених злочинів, що знижує єдність судових рішень. Це вимагає чітких критеріїв розмежування стадій злочину та обґрунтування оптимальних меж покарання з урахуванням ступеня реалізації злочинного наміру.

Євроінтеграційні процеси посилюють необхідність гармонізації національного кримінального законодавства з європейськими стандартами, що передбачає перегляд підходів до відповідальності за незакінчені злочини.

Крім того, ефективна політика у цій сфері сприяє запобіганню тяжким злочинам, припиняючи злочинну діяльність на ранніх стадіях.

Відповідно, постає необхідність дослідження кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

Наведене зумовлює актуальність обраної теми дисертації та доцільність проведення наукового дослідження відповідної проблематики Савчуком Володимиром Андрійовичем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінального права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника відповідно до Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019-2023 рр., затверджених постановою президії Національної академії наук України від 30.01.2019 р. № 30.

Тема дисертації Савчука В. А. затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 01.06.2021 р.).

Наукова новизна роботи та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист визначається тим, що у дисертації знайшли своє формулювання та узагальнення теоретико-прикладні висновки щодо кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. Дисертантом запропоновано до уваги наукової спільноти власні напрацювання та сформульовано на їх основі висновки, що визначають наукову новизну та достовірність одержаних результатів в рамках обраної тематики.

Зокрема, заслуговує на підтримку висловлена у науковій новизні позиція автора, що з врахуванням поділу сфер кримінально-правової політики на загальні та спеціальні розроблено критерії такого поділу і

встановлено віднесення кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність до загальних сфер.

У роботі дисертантом слушно визначено базові запити сучасного етапу кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

Безумовно, цінним є сформульований проєкт Концепції кримінально-правової політики (в частині кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність).

Крім того на схвальну увагу заслуговує позиція про визначальну роль судової практики і практики ЄСПЛ для забезпечення єдності правозастосування при реалізації кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

Потрібно відзначити, що дисертаційна робота Савчука В. А. характеризується також низкою інших положень, що свідчать на користь оригінального характеру отриманих результатів. Дисертант зумів віднайти нові аргументи в обґрунтування власних наукових поглядів та тверджень, а також реалізувати їх у сформульованих пропозиціях щодо вдосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Савчука В. А. визначається можливістю їхнього використання у науково-дослідницькій діяльності для подальших наукових досліджень кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність; правотворчості при розробці нового і удосконаленні чинного законодавства, яке регулює суспільні відносини в означеній сфері; правозастосовній діяльності під час здійснення судочинства у кримінальних провадженнях, що пов'язані з відповідальністю за незакінчену злочинну діяльність.

Окремо варто наголосити на можливості застосування отриманих наукових результатів у освітньому процесі, насамперед, при викладанні такого освітнього компоненту як «Кримінальне право України (Загальна

частина)» чи інших дисциплін відповідного спрямування, в межах тематики яких досліджуються питання кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Дисертаційна робота Савчука В. А. характеризується належним ступенем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Дисертантом опрацьовано широкий перелік науково-теоретичних джерел, емпіричного матеріалу, нормативно-правових актів України, міжнародно-правих актів. Зокрема, перелік джерел, використаних автором налічує 165 найменування. Дисертант виявив високий рівень знання та уміння аналітичного і глибокого опрацювання наукової літератури.

Повнота дослідження відповідної тематики, достовірність наукових результатів, запропонованих Савчуком В. А., обумовлені логічно обґрунтованим та послідовним планом дисертаційної роботи, правильно визначеними автором об'єктом та предметом наукового дослідження, його метою та завданнями. Змістовна побудова дисертаційної роботи є логічною і такою, що узгоджується із сформульованим метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що охоплюють дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел, переліку умовних позначень та додатків. Запропонована структуризація дисертаційної роботи дозволила правильно охопити різносторонні аспекти обраної теми дослідження від загальнотеоретичних положень кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність до аналізу запитів та векторів розвитку кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. Таким чином, структура роботи дозволяє вирішити завдання, поставлені автором при підготовці дисертації. У роботі матеріал викладено юридично грамотно, системно та послідовно. Наукова дискусія характеризується коректністю та аргументованістю.

Дисертаційна робота містить наукові положення, що мають важливе науково-теоретичне і практичне значення. Ознайомлення зі змістом дисертації Савчука В. А. дає об'єктивні підстави зробити висновок, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, а також рекомендацій, сформульованих у роботі в цілому відповідають вимогам, що ставляться до такого виду робіт.

Дисертантом застосовано різноманітні методи наукового аналізу досліджуваних проблем кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. У процесі дослідження було використано широкий спектр як загальних, так і спеціальних методів та прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило комплексно та всебічно проаналізувати об'єкт дослідження, а саме історико-правовий метод, порівняльно-правовий метод, герменевтичний метод. Також були використані і загальнонаукові методи аналізу, синтезу, дедукції, індукції.

Науково-методичні аспекти цього дослідження сформовані на основі вивчення, аналізу, переосмислення теоретичних, методологічних розробок вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків з проблем та шляхів вдосконалення кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота є логічною за своєю структурою та відповідає вимогам стосовно обсягу, що зумовлено метою й завданнями дослідження.

У розділі 1 «Загальнотеоретичні положення кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну» дисертантом проаналізовано стан наукових досліджень незакінченої злочинної діяльності з позицій кримінального права та кримінально-правової та зроблено висновок, що незакінчена злочинна діяльність з позицій виділення її як інтересу у якості відповідної сфери кримінально-правової політики, в часово-просторовому вимірі охоплює всі (об'єктивні та суб'єктивні) аспекти

діяльності правопорушника з моменту виникнення умислу до моменту нормативного завершення відповідного кримінального правопорушення.

Також у цьому розділі досліджено незакінчену злочинну діяльність як загальну сферу кримінально-правової політики.

Крім того у першому розділі окреслено складові кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. Так, на думку дисертанта, кримінально-правова політика у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність охоплює як нормативні, так і ненормативні джерела, проте аналіз чинного законодавства в цьому дослідженні не розглядається через його широку наукову опрацьованість. Натомість увага зосереджена на ненормативних джерелах з позиції кримінально-правової політики, з метою формування відповідних запитів та оцінки їх впливу. На відміну від кримінально-правових досліджень, які спрямовані на вдосконалення законодавства, дослідження кримінально-правової політики орієнтовані на підвищення її ефективності, не обмежуючись лише змінами у Кримінальному кодексі.

Розділ 2 «Ненормативні джерела кримінально- правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність» охоплює детальний аналіз історико-правових досліджень як джерела кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

У цьому розділі розглянуто досвід держав Європи як джерело кримінально-правової політики у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. Зроблено висновок, що виважене врахування досвіду інших держав з питань криміналізації готування до злочину та замаху на злочин є важливим інструментом кримінально-правової політики, який дозволяє розвивати її з дотриманням принципів точності, правової визначеності та верховенства права.

Окрема увага звернута на судову практику та практику ЄСПЛ як джерела кримінально-правової політики в сфері відповідальності за

незакінчену злочинну діяльність, яка є важливим орієнтиром для всіх суб'єктів кримінально-правової політики, зокрема в цій сфері.

Розділ 3 «Запити та вектори розвитку кримінально- правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність» присвячений з'ясуванню найближчих перспектив кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність (за проєктом КК). Так автор вважає, що проєкт КК значно модернізує положення щодо незакінченого злочину, уточнюючи поняття готування та замаху, враховуючи стадії злочину та обмежуючи випадки кримінального переслідування. Нововведення спрямовані на диференціацію кримінальної відповідальності та розвиток законодавства, проте деякі положення потребуватимуть додаткових роз'яснень для ефективного впровадження.

Крім того у межах цього розділу сформульовано запити кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

Характерно, що окрема увага приділена концептуальному рівню кримінально-правової політики в сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність.

Висновки дисертанта у межах його наукової праці характеризуються належною обґрунтованістю, доведеністю у тексті роботи та відповідають поставленим меті та завданням.

Повнота викладення матеріалів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертаційної роботи Савчука В. А. викладено у восьми наукових публікаціях, з яких три наукові статті у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук, три тези доповідей на науково-практичних конференціях та семінарах та дві наукові статті, що додатково відображають результати дисертації.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертація Савчука В. А. є самостійним науковим дослідженням, містить власні авторські висновки і практичні рекомендації.

За результатами аналізу тексту дисертації та публікацій мною не виявлено ознак академічного плагіату, елементів фальсифікації. Автором використано посилання на свої наукові публікації, посилання на публікації інших авторів, нормативні акти та інші джерела, що свідчать про відсутність порушення дисертантом вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження Савчука Володимира Андрійовича на тему «Кримінально-правова політика у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність», наукову новизну, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, високий теоретичний рівень та практичну значущість висновків, варто вказати, що це не виключає наявності зауважень до її змісту та деяких пропозицій, що свідчить про необхідність вступити в дискусію з автором роботи з тією метою, аби почути додаткову аргументацію на користь тих чи інших висвітлених наукових підходів, їхньої повноти. Найбільш суттєвими з таких зауважень, вважаємо, наступні:

1. Автор пропонує розділити джерела кримінально-правової політики на нормативні та ненормативні. До ненормативних джерел він відносить історико-правові дослідження, зарубіжний досвід, судову практику та практику ЄСПЛ.

Варто деталізувати теоретичне значення такої класифікації або її практичну цінність. Можливо, критерієм класифікації джерел кримінально-правової політики могла б виступати їхня обов'язковість. У такому разі до обов'язкових джерел можна віднести судову практику та практику ЄСПЛ, а до необов'язкових – історико-правові дослідження і зарубіжний досвід. Практика ЄСПЛ є обов'язковою для України, але вона віднесена до ненормативних джерел, що не відповідає її реальному статусу.

Також складно встановити, який безпосередній вплив історико-правові дослідження та зарубіжний досвід можуть мати на кримінально-правову

політику. Тому варто пояснити механізм застосування цих ненормативних джерел у законотворчій діяльності.

Крім того, дисертант розглядає судову практику як джерело кримінально-правової політики. Вбачається, що варто деталізувати, чи йдеться про судову практику загалом чи про усталену судову практику, і, особливо, судову практику Великої Палати Верховного Суду у справах, що містять виключну правову проблему, яка безпосередньо впливає на розвиток права та формування єдиної правозастосовної практики. Звичайно, усталена судова практика та судова практика Великої Палати Верховного Суду мають безпосередній вплив на кримінально-правову політику.

2. Заслуговує на увагу пропозиція щодо виділення академічного рівня кримінально-правової політики, однак вона потребує додаткового теоретичного обґрунтування і деталізації її зв'язку з правозастосуванням. Варто було б пояснити, у який спосіб академічний рівень кримінально-правової політики впливатиме на її формування та реалізацію, тим більше якщо йдеться про окрему сферу кримінально-правової політики – сферу відповідальності за незакінчену злочинну діяльність. Доцільно було б навести аргументи, чому саме підготовка майбутніх юристів і правоохоронців має розглядатися як окремий рівень (академічний), а не як частина доктринального рівня кримінально-правової політики.

3. У дисертації акцентовано увагу на потребі диференціації кримінальної відповідальності шляхом диференціації покарання за готування, закінчений і незакінчений замах на злочин, але не наведено конкретних моделей або формулювань втілення такої ідеї, наприклад, у формі пропозиції змін до Кримінального кодексу України щодо механізмів такого розмежування.

4. У дослідженні згадується необхідність регулювання відповідальності юридичних осіб за незакінчені злочини, але відсутній детальний аналіз цього питання. В європейській практиці існують різні підходи до притягнення таких суб'єктів до відповідальності за підготовку або замах на злочин. Було б корисно порівняти, як ця проблема вирішується в різних правових системах,

не обмежуючись прикладом Данії. Відповідно, такі зарубіжні механізми можна було б розглянути з точки зору правозастосування в Україні.

Проте висловлені зауваження не торкаються концептуальних положень дисертаційної роботи, стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та на її наукову і практичну цінність.

Загальний висновок. Дисертація Савчука Володимира Андрійовича «Кримінально-правова політика у сфері відповідальності за незакінчену злочинну діяльність» за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, повнотою опублікування матеріалів дисертації у наукових фахових виданнях відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), а її автор Савчук Володимир Андрійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Рецензент:

***Кандидат юридичних наук, професор,
директор Навчально-наукового юридичного
інституту Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника***

Юрій МИКИТИН